

ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԵՎԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՄՇԽԿ

Հ Ի Մ Ն Ա Գ Ի Ի Գ Ի Գ Ո Ր Ա Ր Ծ Ր Ո Ւ Ն Ի

Տարեկան գինը 10 ռուբլի կէս տարվանը 6 ռուբլի
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցէն. Тифлисть, редакция «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տ է Լ է Ք օ ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—5 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամէն լիզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկով:
Տ է Լ է Ք օ ն № 253.

Հինգշաբթի, փետրվարի 3-ին, վախճանվեց շուշեցի

Ա. Ի. Ե. Տ. Ի. Ս. Կ. Ա. Ր. Ա. Պ. Ե. Տ. Ե. Ա. Ն. Ի. Ս. Ա. Ս. Ր. Ե. Ա. Ն. Ի. Ս.

որի մասին յայտնում են նրա այրի Թագուհին, որ գիտ՝ Ղուկաս և Արարատ, դուստր՝
Սոնա Գեորգեան, եղբայրներ՝ Ալեքսան, Միրզաշան և Աստուածատուր և եղբորորդի՝
Թևդորոս Մաշտոցեանցները: Ամբիջը փետրվարի 5-ին, շաբաթ, երեկոյեան 6 ժամին,
յուզարկաւորութիւնը փետրվարի 6-ին, կիրակի, ժամը 10-ին, իր բնակարանից, Բէկ-
բութեան փողոց, № 42, տուն Անտոնովի, դէպի Մոզնու ս. Գեորգ եկեղեցին, թա-
ղուցը ճողկվանքի գերեզմանատանը:

ԲՈՎԱՆԻՅՈՒԹԻՒՆ

Պէտք է չափ առջ ունենալ.—Ներքին
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Թատրոն և երաժշտու-
թիւն. Նամակ Նոր-Բայազետից. Նամակ Թէ-
զօսիայից. Նամակ խմբագրութեան. Նամակ
Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը.—Հեռու-
Գիրներ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱ-
ՍԻՐԱՅԱՆ.—Վասնզին դէմ:

ՊԵՏԳ Ե ԱՉՔԻ ԱՌԱՋ ՈՒՆՆԵԱԼ

Մենք այլ ևս լուրեր չենք կարդում
խօսքայի մեծ կատրածներին մասին: Ե-
ված դէպքերը բացառիկ և պատահական
բնույթի են կրում: Կարելի էր
կարծել, որ խօսքայի թուլացել է և ան-
հետանալու շաղի վրա է: Մակայն հա-
տատ կերպով չենք կարող ասել թէ ինչ
է սպասում մեզ առայնկայ ամիսներում:
Եթէ մի որոշ հաւանականութեամբ
մենք ենթադրում ենք, որ խօսքային իր
զոհները վերցնելուց յետոյ հեռանում է
մեր երկրից, մենք այնուամենայնիւ հան-
գատանալ չենք կարող, որովհետեւ խօսք-
այի սաղմերը դեռ գոյութիւն ունեն

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Վ Տ Ա Ն Գ Ի Ն Գ Ե Մ

Վենետիկ, յունուարի 24-ին
Ս. Ղազարի յունուարի 4-ի հրդեհը արդէն
հաղորդեցինք. այս պարտիկ դէպքը պէտք է որ
հայ ժողովուրդը վերադէ, մեծ վտանգի մը
հաւանականութեան երկիւղովը, ըսեմ՝ սար-
սափովը: Հայ մատենագրական գանձատան մը
փճացումին սարսափը: Վաճառքի հրկիւղովը,
իբր անդամանելի կորուստ մը մեզի պիտի
չը համակէ. նիթական շէնքը ապահովագրու-
թեան միջոցաւ վերստին կը կառուցուի. բայց
աշխարհիս երեսը որ ընկերութիւն կընայ եր-
բեք ապահովագրել մատենագրական անգին
գանձարան մը:
Վտանգը սպառնալից է. քսան տարուան մէջ
անա այս երկրորդ անգամն է, որ սուրբ Ղա-
զար կը բռնկի, և բարեազգայնաբար՝ ցորէկ ա-
տեն, բայց եթէ հրդեհը գիշեր ատեն ծագէր
ու սաստկաշունչ հողմն ալ՝ այս երկիրը յա-
ճախադէպ՝ կրակը հրաճառէր, ալ ամէն ինչ
լնցած էր: Ձեռագրեր, անգլիտ տպագրութիւնը
գացած էին ու գացած: Ուրիշ բան չէր մնար
ընել բայց եթէ ողբալ ու կոծել, և աղաղակել
թէ ինչպէս աս չըրինք, ինչպէս ան չըրինք: Եւ
անգամ մը ևս պիտի հաստատուէր, թէ ամէն
բան լնցած վերջ, հայը շատ աղէկ կը մտա-
ծէ. ճշմարտութիւն մը զոր տաճիկը հետեւալ
ըզանքովը կը բանաձնէ. «Հայուն ետի խի-
բը քիմ պիտի չը: Ձեռք կընար վախճալ, թէ
զուցէ օր մը—վաղը կամ քսան տարի ետքը—
օրը ողբուկոծումներով թնդացնենք, ի լուր
Ս. Ղազարու հրկիւղանը: Անհաւանական են-
թագրութիւն: Բնաւ: Ուրեմն: Ուրեմն, անանց
բույզ մը կորսնցնելու, պէտք է գործադրել վը-
տանգին դէմ ապահովութիւնները: Զբաղիք
այս ինչըրով:
Ս. Ղազարու մատենագրական հաւաքածոյ-

մեր երկրում և նրանք, գարունը բաց-
վելուն պէս, կարող են զարգանալ և
վարակել ընդարձակ տարածութիւններ:
Յամենայն դէպս, մենք չը պէտք է
մոռանանք խօսքայի հարցը և պէտք է
նախօրոք ձեռք առնենք նախազգուշա-
կան միջոցներ, որպէս զի առաջն առած լի-
նենք նրա կոտորածները, եթէ չար բաղ-
դով նա նորից բռնկի մեր երկրի այս
կամ այն կէտում:

Անցեալի փորձը ցոյց տուց, որ խօ-
սքայի դէմ կարելի է աջող կերպով զին-
վել, նրան դիմադրել և նրանից վնասներ
չունենալ. բայց անհրաժեշտ է, որ զի-
մարտութեան և մաքաւման պատրաս-
տութիւնները տեսնված լինեն վաղօրոք
և լուրջ կազմակերպութեամբ:

Երևանեան նահանգը աշխարհի ամենե-
րում ենթարկված էր մեծ վտանգի և
սկսել էր տալ մեծ քանակութեամբ զո-
հեր նոր շինվող երկաթուղիական գծի
ուղղութեամբ, սակայն ձմեռվայ վաղա-
հաս ցրտերը խանգարեցին աղէտի սաստ-
կանալուն և նպաստեցին առողջացնելու
այն տեղերը, ուր բուն էր դրել հիւան-
դութիւնը: Անկասկած, այժմ էլ վտանգ

ները երեք բաժանում ունեն. վանքէն հրա-
տարակեալ գրքերը, դուրսը տպագրութեանը,
ձեռագիրները:

Առաջին բաժանումին պատկանեալներէն
մէկ մասին փճացումը, շատ մեծ կորուստ մը
չէ. անոնցմէ պիտանացուները կրնան նորէն
տպագրուել. բայց կան գրքեր որոնք մէջ մը
ալ մասնովի տակ չեն դուրիւր. այսպէս՝ Հայ-
կազեան բազմաթիւ և նմանները, որոնց պէտ-
քը անհրաժեշտ է, հայ մատենագրութիւնը
հիմնովին սիրողներու: Այս հաւաքածոյն շատ
վտանգաւոր տեղ մը գտնուած է. տպագրա-
նին մէջ իսկ Հրդեհի մը պահուն ոչ որ կընայ
զերուութեամբ փակցնել գրքերը: Արդ, վերջին
հրդեհը տպարանին շուրջն էր:

Վանքէն դուրս եղած հրատարակութիւններն
ալ ճոխ հաւաքածոյ մը կը կազմեն, որմէ
փճացածներէն շատին տեղը այլ ևս չի դուրիւր:
Ս. Ղազարու շէնքը եթէ ապահովագրութեան
շնորհիւ օր մը աւելի ևս փառաւոր կընայ
բարձրանալ, բայց միաբանները զրկուած պի-
տի մնան իրենց գրական հարստութիւնէն, որ
իրենց պաշարն է: Արդ, այս հաւաքածոյն կը
գտնուի սենեակ մը, որ տպարանին գրեթէ
վրան է, և յունուարի 4-ին օրը շատ վտան-
գեալ էր: Հրդեհը այդ գրատան ներանցքին
բոլորտիքը կը դեղնիւրէր, վարէն և շուրջէն:

Ձեռագիրները ըստ բաւականին ապահով
տեղ մը պատասպարուած են, բայց այդ թան-
գարանը մտնել ելիլու մէկ դուռ մը կայ մի-
այն, և եթէ ձուլէն պաշարուի, կամ հրդեհը
շատ մօտը պատահի, անհնարին պիտի ըլլայ
բան մը ապահով: Աւելորդաբանութիւն պիտի
ըլլար, խօսել այն ահող աղէտին վրայ որուն
մեր մատենագրութիւնը կընայ զոհ եթեթէ եթէ
կրակը հասնի մինչև ձեռագիրներուն թանգա-
րանը:

Հրդեհին վտանգը ամեն օր, ամեն ժամ
սպառնալից է շէնքի մը համար, ուր առ-
տուրնէ մինչև գիշեր ամեն կողմ կրակ կը
վառի. հոս խոհանոցը, հոս քալոթիֆէնը, ան-
դին և ամեն կողմ ելէն: Վան լոյսը. ու չը

կայ, որ Երևանեան նահանգը կարող է
նորից ենթարկվել խօսքայի արշաւանքի
և այնտեղի թէ վարչութիւնը և թէ ազ-
գաբնակութիւնը պէտք է մեծ աշխրջու-
թեամբ վերաբերվեն դէպի իրանց առաջ
դրված կարևոր հարցը և նախազգուշա-
կան միջոցներ ձեռք առնեն փրկելու
խիտ բնակեցրած այդ նահանգը կորստա-
բեր հիւանդութիւններէն:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ Ա Ս Ո Ւ Լ

Յունվարի 28-ին, ինչպէս յայտնի է, լրա-
ցաւ ուսուցանական պատերազմի առաջն
տարին: Միջազգային կեանքի մէջ այնքան
խոշոր տեղ ընող այդ երկուցը, ի հարկէ,
շարունակում է ընենել իր վրա ամբողջ աշ-
խարհի ուշադրութիւնը: Առաջին տարեդարձը
այնպիսի մի շրջան է այդ վիթխարի արիւ-
նահեղութեան մէջ, որ ամբողջ մամուլը, թէ
Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում, յո-
ղուածներ նուիրեց նրան, աշխատելով գուշա-
կել թէ ինչ կը լինի պատերազմի երկրորդ
տարին:

«Русь» լրագիրը հարց դնելով թէ ինչ է
տուել պատերազմի առաջին տարին, պա-
տասխանում է. «Մտնելով երկրորդ տարին,
մենք տանջվում ենք ոչ միայն մեզ հասցե-
րած վերքերից, այլ և ներքին խոցերից, ո-
րոնք առաջուց աննկատելի էին մնացել և
այժմ միայն բացվեցին ու աղաղակում են
բժշկելու մասին: Իսկ փորձի գնով մենք
եկանք այն համոզմունքին, որ մի տարի ա-
ռաջ մենք խաբված էինք ոչ միայն մեր հա-
կաւորորդի ոյժերի վերաբերմամբ, այլ և

մոռնանք ժամուն գրեթէ օրն ի բուն լուսա-
վառութիւնը և ուրիշ զերուութիւններ հրդեհի
համար, ինչպէս՝ սիկատիթ և այլն: Միաբա-
նութիւնը այդ վտանգին վախը չենաւ և,
որ վանքին շէնքը ապահովագրած է, իսկ մա-
տենագրական գանձարանին ապահովութեան
համար ինչ մտածուած է: Ոչինչ: Երկու հըր-
դեհները 1883 ի և 1904-ին այս տխուր իրա-
կանութիւնը կը հաւատան:

Մանր ազգային ձայնը պէտք է, որ լսուի
այս անգուշաւորութեան դէմ: Մենաստան-
ներու մատենագրական հարստութիւնները,
բարոյապէս «ազգային սեփականութիւն» կը
համարուին: Միթախանները իրենց մատե-
նագրանիւ վրա ազգին իրաւաստութեան գեր-
իշխանութիւնը դերուս կը բռնեն, վասն զի
իրենց աշըրվը կը տեսնեն, թէ Իտալիոյ մէջ
ոչ մէկ անհատ բացարձակ և անսահման իրա-
ւունք կը վայելէ, իր անձնական սեփականու-
թիւնը եղող գեղարուեստական գործերու վրա:
Օրինակ՝ ոչ ոք կընայ երկհին դուրս հանել
իր ստացուածը եղող նկար մը. վասն զի
ազգային հարստութեան մը աւանդապահն է,
ուրիշ ոչինչ: Հանրային սեփականատիրու-
թեան իրաւունքը, անհատական սեփականա-
տիրութեան իրաւունքին վրա կը տիրապետէ:
Ինչ պէտք է ընել ուրեմն, ապագային մէջ
ն և է վտանգի դէմ ապահովութեան համար:
Միթախանները իրենք են, որ ուրիշ ոչ և
է անձէ աւելի կատարեալ ձեռնհասութեամբ
կրնան այս հարցումին պատասխանը տալ:
Բայց թելադրանքներն ալ, որ դրսէն կուգան,
թերևս անօգուտ չըլլան:

Թանգարան մը պէտք է, որ ինչքան հնար
է, կրակէ ճրագէ հոռու ըլլայ: Անվիճելի
զուրս կելին. ի հարկին պատուհանէն ալ
կրնան փրկել:
Մատենագրութեան մտնելու պէտք չը
կայ, և յուսալիք ըլլանք, որ քաղաքը նա-
տեղին մէջ ըստ բաւականին լայնկէկ տեղ կը
գտնուի թանգարանի մը կառուցման համար:
Ապահովութեան միջոցները անօրինակ, առանց
կար, ի վաղուց անտի. այժմ փյուցեցին, կո-

մեր սեփական ոյժերի գոյութեան վերա-
բերմամբ, չը գիտէնք թէ որքան մեր կազ-
մակերպութիւնը պէտքական էր կուի հա-
մար: Մի նոր, վերանորոգված կեանքի ան-
հրաժեշտութեան գիտակցութիւնը—անա ինչ
տուեց մեզ պատերազմի մի տարին, ծանր
հիասթափումների և փորձանքների տարին:
Իրա մէջ և միայն դրա մէջ է մեր միթախ-
ութիւնը, ոյժերի միակ աղբիւրը ապագայ
գոյութիւնը պահպանելու համար, որ ուրիշ
կերպ անտանելի կը լինէր:

«Новое Время»-ի հրատարակիչ և տէր
Սուվորինը, բերելով անցեալ տարվայ տը-
ւած գուճարները, բացակայում է. «Այս
բոլորը ուրքան սարսափելի էր, սրբան սու-
կալի էր: Ինչ սիրա չէր դողում, ինչ միտք
չէր մթնանում: Ես չեմ կարող շարունակել
Պէտք է լաց լինել, բայց միթէ արժանաւոր
բան է լաց լինելը, երբ հարկաւոր է այն-
քան տղամարդութիւն:

«Виж. Вид.» լրագիրը գրում է. «Ասիա-
յում, ինչպէս և Եւրոպայում, ուսու ժողո-
վուրդը մի և նոյն իղէպն ունի,—սաղաղ
մրցակցութիւն հարեանների հետ: Թող ու-
րեմն այդ իղէպի պաշտպանութեան համար
դուրս գան այն լուսավոր անձնաւորու-
թիւնները, որոնք և ամուր իղէպների կողմ-
ները, առանց որոնց խօսքը չէ կարող լի-
նել ժողովրդական ինքնայարգութեան
մասին: Թող նրանք ամեն իրանց խօսքը
հաշտութեան բանակցութիւնների այն գըլ-
խաւոր պայմանի մասին, ինչպէս այդ
հասկանում է մեր հակաակորդը:»

Անա և «Наша Жизнь» լրագիրը կարծիքը.
«Երկազ պատերազմում յաղթութիւն տա-
նել Եսպանիայի վրա կատարեալապէս անկա-
րելի է. անհնայաւ դէպքում հարստութիւն
մի բանի յաղթութիւններ առանձին առան-
ձին ճակատամարտերի մէջ: Բայց արժէ մը
քանի առանձին յաղթութիւնների ընել ան-
ւանականութեան պատճառով երկարացնել
պատերազմը նոյն իսկ եթէ պատերազմը
շուտօք լինէր Ռուսաստանի իսկական շա-
հները, ուր մնաց որ ներկայ պատերազմը
կատարելապէս ոչ մի իրական միտք չունի,
բացի միայն այն, որ պիտի պահպանէ նը-
րա սկսողների և նրա կողմնակիցների հե-

վերը այլուր փոխադրելով, ուրեմն, տեղի նը-
ղութիւն չը կայ: Առանց ոչ և է դժուարու-
թեան, կարելի է շուտ մը կառուցանել փոքր
գրադարան մը երկաթէ ու քարէ, և հոն փո-
խադրել թանգարանի ձեռագիրներն ու ան-
գլիտ կամ հալուազիտ տպագրեալները: Ա-
նոնք, որ այդ գրքերէն մէկուն պէտք ունեն,
կարող են զայն անել գրապետէն, ու գիշերը
վերադարձնել, վասն զի գիշերը ոչ որ կաշ-
խատի: Եւ գրապետը պարտաւորեալ ըլլայ ա-
ւանդները անմիջապէս իրենց տեղուանը դնել:
Սյապիսի կարգադրութեամբ մը, գրեթէ կա-
տարեալ ապահովութիւն կը ստացուի: Ամրա-
կառոյց, ամրափակ շէնք մը, որուն շուրջը և
կիցը ոչ ուրիշ անմիջական շէնք մը կայ և ոչ
ալ կրակ կամ ճրագ, բնականաբար սովորա-
կան վտանգի մը ենթակայ չէ: Տարօրինակ,
աներևակայելի դիպուած մը միայն կրնայ
վտանգել այդպիսի կառուցումը: Ու այդ պա-
րագային համար ալ ապահովութիւն կայ: Եւ-
թագրեք թէ վանքը ամբողջապէս հրդեհի
սկսի. բոցերը մինչև թանգարանը գալու հա-
մար ժամանակի կարտոն են, ու այդ միջոցին
բաղձն օգնութիւնը հասած կըլլայ: Վարդա-
պետները շփոթելու պատճառ մը չունին, և
կրնան պաղաղութեամբ, ծովուն կողմէն
իսկ ազատել թանգարան գանձերը: Բայց այս-
պիսի պատահում մը գրեթէ անկարելի է. ով
որ վտանգի դէմ ապահովութեան համար
կը համոզուի այս ըսածիս:

Իսկ եթէ վարդապետներուն ըով ցորեկը
ձեռագիր մը, հազուագիւտ տպագիր մը
գտնուի, զայն կրնան դիւրութեամբ փակցնել
հրդեհի մը պահուն. ձեռքերին կաննեն ալ
կրնան փրկել:
Մատենագրութեան մտնելու պէտք չը
կայ, և յուսալիք ըլլանք, որ քաղաքը նա-
տեղին մէջ ըստ բաւականին լայնկէկ տեղ կը
գտնուի թանգարանի մը կառուցման համար:
Ապահովութեան միջոցները անօրինակ, առանց
կար, ի վաղուց անտի. այժմ փյուցեցին, կո-

Կուսակցության անդամ ընտանիքում անկախ այն բանից թէ անձինք բանի հաղթանակը իրենք են։ Յիշեցրեց նաև, որ Քեզզոսիան քաղաքի պատմական մեծ նշանակություն ունեցող քաղաք է և հայերի համար մատիկ անցկացում չկարող և հայության մեծ մասի համար լուսավորութեան և գիտութեան կենտրոն է եղած։ Այսպիսի աստիճանով ընդհանուր անկախություն, սովորելիս ունեցող շատ աշակերտները նախընտիրը, Օրդուսայից, Քիզիլիսից, Երևանից, Գանձակից, Նուխուց, Տաճկաստանից, Պարսկաստանից, Մոլդովիայից և այլն, իսկ այսօր նոյն Քեզզոսիան մի փոքրիկ ուսումնարան ունի, որը արդէն յայտնի է «Մշակի» ընթերցողներին, թէ ինչ դրութեան մէջ է գտնվում։ Ժողովը միաձայն ընտրեց պ. պ. Զայցեանին, Աբրահամեանին և Ալիքանյանին։ Գաղտնիք ընդհանուր կուսակցութեան ընտրվելից հոգաբարձուներ պ. պ. Զայցեան, Յ. Քիզիլիսից և Ա. Քիզիլիսից։ Ընտրվեցին նաև վեց կանգնատներ որք են. պ. պ. Յով. Նալբանդյան և Լադեան, Փոքրուբեան Ա., Քաջաբեան, Մնայրեան, Եսայեան։

Որովհետև տեղիս աղքատական ընկերության միջոցները շատ սուղ են, և նախագահը առաջուց գտած լինելով թէ բազմաթիվ է գաղտնիքները, յայտնեց ժողովին, որ նախ և երբեք հայերի, որի անունով կառավարվող ընկերությունը ամեն տարի 300 ռուբլի ներկայանում է ստանում, և որ Ալիքանյանին, որը խոստացել է իր քանակը 25 ռուբլի ամ ընկերության, ճանաչել այսուհետև ընկերության պատուարք անդամներից, և յորդորեց, որ պատուարք անդամ-անդամներից թիվը շատանան, հասկացնելով, թէ հասարակական որքան մեծ բարիքներ կարելի է անել այդ 25 մանթրերով, որոնք իրանց սերերի համար ոչ մի նշանակություն չունեն։ Բացի պատուարք անդամներից, որովհեջ ստանալով մշտական անդամության, մշտական անդամը տարին վճարելու է 16 ռուբլի և սովորական անդամը վճարելու է 8, 6, 4 ռուբլի կարողութեամբ։

Ի նկատի ունենալով, որ Քեզզոսիայում շատ բանուրներ կան, որոնք կիրակի և պահույր օրերը իրանց ժամանակը օգտակար են և գիտատրամպէս սրճատներում են անցկացնում, որովհեջ ունենալ կիրակնօրեայ ուսումնարան, որի համար յանձնարարվեց Աղքատական ընկերության հոգաբարձուութեան գիմով պատշաճաբար մարմնավորելու ինքնուրուի Թոլուտություն ստանալու համար։

Ժողովը ի նկատի առնելով ս. Միսիսի արած վերջին կարգադրությունները նոր աստուանադոսից բժշկական վկայական ստանալու վերաբերմամբ, որովհեջ, առ այժմ, մինչև մշտական ծխական սեփական բժիշկ ունենալը, դիմել տեղական յայտնի բժիշկ Ալեքսեյովին, նման դեպքերում անողնութեան վերակայան ստանալու, որի բարեմասնութեան ներք յայտնի էին շատերին։

Այնուհետև Տէր հայրը խոսեց, գլխավորապես թիւրքահայերի ուղղելով իր խօսքերը, և բացատրեց թէ իբր նրանք իրականում ունեն գրգռվելու։ Մտքը գանազան նախապաշարումները և սնտրիպատությունները մասին, որոնք արմատացած են մանաւանդ ժողովրդի ստորին խաւերի մէջ։ Այս խօսակցութիւնը անելու մասնակցություն ունեցողները և զանակալի էր, որ այս տեսակ զրուցախօսութիւններ անելի յաճախ կրկնվէին։

Ի վերջոյ տէր հայրը հանդիմանութիւն բացեց տեղիս հայոց ուսումնարանի անունով թերթեր և լրագիրներ ստանալու։ Մի քանի բողոքներ մէջ ատ 53 ռուբլի հաւաքվեց, որով կարելի է թէ հայերէն և թէ ուսանելի կարեւոր հրատարակութիւններ ստանալ։

Ժողովը անկե առնել քան երկու ժամ և բոլորեցեան ուրախ տրամադրութեամբ տնիքը ցրվցին։

Մ. Տարսիսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԱԿՒՌՈՒԹԵԱՆ

Կեօնայ, յունվարի 22-ին Ուղարկելով «Մշակի» խմբագրութեան 39 ր. 50 կոպ. ի գիտութիւն յայտնում եմ, որ այդ գումարը ժողովը կէր յօգուտ աղքատներ Վոկանդի հայ համայնքի պ. Յ. Սալամբեկեանի ցեղով, Զորքնէլի տունին մանգալով անկախը։

Սամարիայի խմբագրութեան էր, այդ գումարը բարեխաճէր բաժանել կարողանաներին։ Ան Նուխուստաններ անունները. №№ 5 ր. Ս. Աղախանեանից 4 ր. Բ. Քոչարեանից Մ. Աթաբեկեանից Պ. Պապազանեանից ոմինց

Յ. ախան Բուրի, Երգ. Սալամբեկեանից Ս. Քոչարեանից, ոմինց, Ա. Քոչարեանից Կ. Աբահանից, Մ. Աբահանից, 2 ախան Բուրի Գ. Աբահանից Գ. Նարեկեանից Բ. Աբահանից Նեպեանից Մ. Աբահանից Յ Աբահանից Ս. Գանդիլեանից 1-ախան Բուրի, Ա. Ապրեկեանից ոմինց Միքաբեանից 50-ախան կոպէկ կոպէր և փոխանակագրի 1 ր. 40 կոպ.:

Մասնով չորսնակութիւն ենք յայտնում պ. պ. Նարեկեանին, որոնք բարեխաճ սրտով Նուխուստանի իրանց լուսն յօգուտ թըշուականի։

Ս. Աղախանեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԱԿՒՌՈՒԹԵԱՆ

Քեզզոսիա, յունվարի 18-ին «Մշակի» անցկալ 1904 թ. 250-րդ համարում Լուսակցութեան հանդուցեալ Բ. Պոպովի վերաբերմամբ մի լուր կար, թէ հանդուցեալը մեռել է առանց բարի յիշատակութեան գործով։

Մասամբ թիւթեակցելով այս մեղադրանքը, յայտնում եմ ի գիտութիւն ընթերցողներին, որ Պոպովը օրհասից երկու ամիս առաջ ստացալ տիկին Ա. Պոպովից նամակ, որով նա Լուսակցութեան հայոց Արթուրեան ունեւալու համար տալիս է 6500 ռուբլի։ Յիշեալ տիկինը Լուսակցի ժամանակաւոր աղօթատանը ունի իր անուն յիշատակութեան համար սրբոց պատկերներ, զոգեստ և անօթիզները 500 ռուբլի արժէքով։

Ն. քաննայ չերթեցեան

ՆՆՐՔԻՆ ԼՈՒՐՈՐ

«Մշակի» ներկայ համարը բաղկացած է 1 1/2 թերթից։

Մենք ստացանք «Հայոց հին ճարտարագիտութեան նշաններ» վերնագրով մի նոր աշխատութեան առաջին տետրը, որ կազմել են և լոյս ընծայել երկու հայ ուսանողներ— Լ. Եղիազարեանց և Ռ. Մարտիրոսեանց, խմբագրութեամբ ճարտարագիտութեան ակադեմիկոս, քաղաքացիական ֆինանսիստ ինստիտուտի պրոֆէսոր Գիք. Գրիգորի։ Այս առաջին տետրը պարունակում է հետևեալ լուսակցութեան և գծանկարները. 1) Հաղբատ վանքի ընդհանուր դիմում, 2) Հաղբատի Ս. Նշան եկեղեցու գլխավոր մուտքը, 3) Նոյն եկեղեցու ներքին տեսքը, 4) Նոյն եկեղեցու յատակագիծը, 5) Նոյն եկեղեցու արևմտեան ճակատը և չէքի հատուածը։ Տարբերութիւնը կատարված է Պետերբուրգում և գեղարուեստական ճաշակի ու գեղեցկութեան կողմից հաճոյ տպագրութիւն է թողնում։ Անկասկած, այս հրատարակութիւնը արժանի է խրատասանի, եթէ միայն հրատարակիչ-կազմող ուսանողները յարատեան իրանց սկզած գեղեցկի գործի մէջ, որի նպատակն է ծանօթացնել ռուս և եւրոպական գիտնական աշխարհը հայկական հին ճարտարագիտութեան կոթողներին հին։

Լոճից հաղորդում են «Բ. Բ.»-ին յունվարի 20-ից. «Լոճի բանուրների մէջ եղած յուզումը գործնական կերպարանք ընդունեց յունվարի 13-ին, երբ մի քանի հարիւր մարդուց բաղկացած ամբողջ երկրային դէժ գնաց օտարկանապետի մօտ և իր պատգամաւորների ձեռքով ներկայացրեց մի խնդրագիր, որով յայտնում էին, թէ Լոճի բանուրները միանում են Պետերբուրգի բանուրների դրած պահանջներին։ Հետևեալ օրը, յունվարի 14-ին, գործաբաններն իրար ետևից փակվեցին։ Գործադուլն աստիճանաբար անելով, յունվարի 15-ի երկրորդին տարածվեց Լոճի ամբողջ շրջանում, գործադուլը անողների թիւը հասել էր 100,000 հոգու։ Փողոցներում շարժումը դադարել էր։ Էլէքտրագեղը գաղարել էր։ Գլխավոր փողոցներում խանութների պատուհանները տախտակով դաժված էին։ Բանուրների երկարուն պէս միւս բանուրներն էլ հանդարտ թողնում էին գործը։ Յունվարի 17-ին, երկուշաբթի Լոճ է գնացել Պետրովսկի նահանգապետ Արցիմովիչը։ Մինչև նրա գալը արդէն բերված էին 3 գունդ զորք, որոնք շրջում էին քաղաքում։ Յունվարի 17-ին նահանգապետը յայտարարութիւն կախել տուեց, որի մէջ ասված էր. «Ուժով դուք ոչինչ չեք անի։ Ամեն մի բանութիւն ձեռ կողմից կը ճնշվի գնչեղով։ Չօրեքը կրակ չեն անի ձեզ վրա, եթէ դուք տեղիք չը տաք։ Բայց լաւ լիճացէ, — եթէ դուք անկարգութեան և կատաղութեան ցոյց տաք, — գործերը չեն ստանալի։ Շատ զոհեր ու դժբաղդներ կը լինեն»։ Այդ յայտարարութիւնը ուսանելի և լինելու տպագրված, կցըրեն ընդ փողոցներում։

«Königs Z.» լրագիրը տեղեկացել է, որ լը լինէր շրջապատել եսպոնական ձախ թիւր, եթէ Կուրօպատիկնը ճակատի կողմից յարձակում գործէր և օգնութեան ուղարկէր իրան պահեստի զօրքեր։ Սակայն Կուրօպատիկնը հրաման տուեց Գրիգուկէսբեգին յետ նահանջել։ Խիստ վտանգաւոր համարելով մի այդպէս յարձակում։ Բայց այդ լուրերը մէջ կայ մէկը, որի արժանանաւատ լինելու մէջ ասիթ ունէի նա համոզվելու։ Մտքը այն հեռագրի մասին է, որ ուղարկել էր Գրիգուկէսբեգը գլխավոր շտաբին։ Ահա նրա բառացի բնագիրը. «Ես վերցրի ամրացրած դիրքեր, բայց իր ժամանակին օժանդակութիւն չը ստանալով, ստիպված էի յետ քաշվել, սակայն յետ նահանջելու, եւ կորցրի 10 հազար մարդ»։ Երկրորդ մանջուրական բանակի գլխավոր հրամանատարը արդէն վերադառնում է եւրոպակն Ռուսաստան։

«Matin» լրագիրը թղթակցից հեռագրում է Պետերբուրգից. «Կուրօպատիկնը շուտով վերադառնալու լուրը գնալով տարածվում է։ Յունվարի 28-ին արտակարգ գնացքով վերադառնում է Գրիգուկէսբեգը, որը, ինչպէս երեւում է նրա հեռագրից, գիտատուրութիւն ունի պաշտպանվել և իր հերթին մեղադրել Կուրօպատիկին։ Ասում են, որ գործերը գլխավոր ղեկավարութիւնը կը յանձնվի Լինեվիչին կամ Գրիգուկէսբեգին։ «Էլէյտէրի գործակալութեան» թղթակցիցը, ընդհակառակը, հաղորդում է, որ մի քանի օր առաջ ջնջվում էր գնեմբալ Կուրօպատիկնը հրատարականի և Կրիգուկէսբեգի հրատարականի նրազնուր մարտի (Сіо.) (Т.І.) Լուրեր գիւնադարի մասին։ Պարզեց «Lok. Anz» լրագրին հեռագրում են. «Անգլիայի խաղաղասէր ընթացքը Հուլի հարցում, ինչպէս այստեղ կարծում են, օգնում է այն բանակցութիւնների աղողութեանը, որոնք վերաբերում են գիւնադարին Մանջուրիայում։ Բանակցութիւններ վարվում են ոռուսաց և անգլիական դեսպանութիւնների միջև։ Ռուսաց զօրքերը արդէն հիւսիսային հորէայից յետ կանչելը նոյնպէս, ինչպէս այստեղ կարծում են, կայ ունի խաղաղութեան վերաբերեալ բանակցութիւններին հետ, որը նրաբարում է համարվում։ Ծովայինատակի կուսակցութիւնը Տօկիոսում գիւնադարի պայման դնում ուսանելի յետ նահանջուը Մուկէսից այն կողմ և չէգոք շերտի ստեղծումը Մուկէսի շուրջը։ Սակայն Լոնդոնի եսպոնական դեսպանը կարողացաւ համոզվել, որ Անգլիայում կափարակն մեծ են համարում այդ պահանջները, և երևի, նա կը զօրէ իր կուսակցութեանը հրատարակելու նրանից։ Միւս կողմից, բարոն Հայալի պնդում է այն բանի վրա, որ գիւնադարի ժամանակակիցը չը ստիպէ եսպոնացիներին ընդհանուր վարչակազմակցութեանը (Вирж. Вѣд.):

«Б. В.» լրագիրը հաղորդում է, որ այս տարվայ գարնանից մտադրութիւն կայ թոյլատրելի հրէական կոնքին հետևող անձերին վարելու դատաստի պաշտոն բարձրագոյն զպրոցներում։

Մուկվայի ազնուականները մի խումբ ազնուականութեան ժողովին առաջարկել է խնդրի պատշաճաբար իշխանութիւնից ազատելու ազնուականութեան ժողովների արձանագրութիւններ տպագրելը յատուկ ցենզուրայից։

Մուկվայի տեղնիական զպրոցի աշակերտներից մի պատգամաւորութիւն յունվարի 26-ին ներկայացրել է զպրոցի տեսչին և 450 ստորագրութիւն կրող մի խնդր ներկայացրել ուսանողութեան կողմից, որով առաջարկում են վարչութեանը գտնուել զպրոցիցն ինչն աշուհ։

«Wiek» լրագիրը, վերցնելով Վարշավայի վերջին դէպքերի մասին տպված պաշտոնական հաղորդագրութիւնից, որ գետեղված է եղել «Знарядный Голоуб» թերթում Վարշավայի գլխավոր ոստիկանատետի թոյլտուութեամբ, — յայտնում է, որ Վարշավայի վերջին դէպքերի առթիվ ձերբակալվել են 700-ից անելի մարդ։

Եկատերինսուվ քաղաքից հեռագրում են «Р. С.» լրագրին. «Լեոնային զպրոցը փակվեց, ուսանողներն արձակված են»։

ՂՈՒՑԱՅԻՑ մեղ գրում են. «Այս օրերս այստեղ վարձանայից Աւետիս Բայասեան, որը իր բոլոր ունեցած-չունեցածը մօտ 500 ր. կարողութիւն կտակել է իր մերձակոտներին և բարեգործական նպատակով։ Հանգուցեալը կտակել է Թաւրիալ Արամեան վարժարանին 100 ռուբլի, Մուրալի հայոց զպրոցին՝ 50 ռուբլի։ և Սաչմազի դիւղիկան եկեղեցուն 50 ռուբլի։ Պատարագին Սաչմաուր քաննայ Փանեան դամբանական կարգաց, դրուատուրով հանգուցեալի փոքրիկ լուսնան, որից օրինակ պէտք է առնեն հարուստները։ Նա աւետարանի այլի կնոջ գանձանակի առակի նման բոլորն ընծայեց, իբրան ոչինչ չը թողնելով։ Հանգուցեալի թագման ներկալ են բաւականաչափ հասարակութիւն։

ՄԱՌԻԱՍԱ գիւղից մեղ խնդրում են յայտնել, որ Մարթասայի ուսումնարանի օգտին հետևեալ նուիրատուութիւններն են արվել. Սաչի Թովսեփեան 100 ր., Ալէք. Զանուսեան, Սիր. Զապարեան 40 ախան ր., Պատ. Ալիբով 25 ր., Դադ. Յարութեանց 25 ր., Սեդ. Գոնդարեան 10 ր., Սեդ. Դարամեան 10 ր., Թուրամա Դասարեան, Սաչ. Բաշիբեան 5-ախան րուբլի, Յով. Դասարեան, Եսայի Դարամեան, Սողոմոն Դարամեան, Մով. Դարամեան, Յով. Դարամեան, Մարկոս Գառեանց 3-ախան րուբլի և Մամուկ Մանուկեան 2 ռուբլի։

ՈՒՑԱՅԻՆ ԼՈՒՐՈՐ

Լոնդոնից հեռագրում են «Новое Время» լրագրին. «Լիվերպուլի փաստաբան Մ. Կրիսմ, անգլիական մանւածականների պետը Անգլիայում և թիւրքաց սուլթանի դատարանի խորհրդականը, ստացաւ այսօր, յունվարի 26-ին մի հեռագիր սուլթանից՝ ամիշուող է 4. Պօլիս գնալու։ Կրիսմ մի շաբթ առաջ էր Կ. Պօլիս և նոր էր վերադարձել։ Նա կոխարնում է որ երկրորդ անգամ նրան այդպէս շտապ կանչելը կայ ունի սուլթանի ծրագրի հետ մտաուրման պետութիւնների պայտպանութեան դաշնակցութեան մասին։ Անգլիացիների կարծիքով, նրան կանչելը կայ ունի մակեդոնական և հայկական գործերի հետ։ (P. A.)

— Լոնդոնից հեռագրում են նոյն լրագրին. «Առաջին անգամ պատերազմի օրից հատարական կարծիքը Անգլիայում գրաւորած է մի այլ հարցով։ Այսօր (յունվարի 27-ին) ամենը խօսում են Ֆրանս-գերմանական վէճի մասին թիւրքայում և քննում են նրա ելը և հետևանքները։ Այդ վէճը ամենից առաջ երկու դեսպանների մրցումն է գերմանական և ֆրանսիական դեսպանների։ Կոնտանը (ֆրանսիական դեսպանի) երկար ժամանակ օգնում էր գերմանական դեսպան Մարշալին, իսկ յետոյ յանկարծ երեսը շուտ տուեց նրանից։ Մի քանիսը կարծում են, որ Կոնտանը միայն օգնում էր բաղում Մարշալի բարեկամութիւնից, որպէս զի այրացնէ ֆրանսիական աղքեցութիւնը։ 4. Պօլում և աշխատակցները գերմանական Ֆիւնի առաջին անգլիացիները թիւրքայի վրա։ Այդ եղանակով նա գրեթէ ձեռք էր բերել Ֆրանսիայի յաղթութիւնը, բայց վերջին բողոքում անձնական ճնշումը Թերիլից ամեն բան սակն ու վրա արքի։ «Deutsche Bank»-ը հրաման ստացաւ առաջարկել սուլթանին այն փոխառութիւնը, որը բանկը առաջ մերժել էր։ Միւս կողմից ոչ միայն «Բանկի Օտոմանը» այլ և Պարիզի բոլոր բանկերը մերժում են թրքականի որ և է կրէկում։ Արդե՞ք նա կը դի-

ՈՒՑԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

Տարածայնութիւն. «Echo de Paris» լրագրի թղթակցիցը, գնեմբալ Գրիգուկէսբեգին յետ կանչելու լուրերի վերաբերմամբ հաղորդում է. «Անօգուտ է ծածկել, որ գլխավոր հրամանատարի և գնեմբալ Գրիգուկէսբեգի միջև Կափազանց մեծ տարածայնութեան կայ կարծիքներն մէջ, և ան այդ է պատճառը, որ Գրիգուկէսբեգը խնդրում է, որ իրան յետ կանչեն։ Գրիգուկէսբեգը կարծում է, որ ինքը կարող

